

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ

ΤΟΥ κ. ΓΕΩΡΓ. ΦΤΕΡΗ

Ἐτιμήσαμε ἤδη τὸν Παλαμᾶ, ὅπως εἶχαμε χρέος, ὅπως ἔχομε ὄλοι μας χρέος καὶ θὰ λάβομε πάλι μέρος στὶς τιμὲς ποὺ θὰ τοῦ ἀποδοθοῦν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους τοῦ ἀφιερωμένου στὴ σεβαστὴ μνήμη του. Ἀλλὰ θεωροῦμε ἐπίσης σὰν ἓνα καθήκον ἱστορικῆς δικαιοσύνης, νὰ τιμήσομε μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία καὶ κάτι ἄλλο ποὺ ἀξίζει νὰ τιμηθεῖ, τουλάχιστον σὲ τούτη τὴ στήλη, καὶ ἀπὸ τὸν ὑπογράφοντα. Τὴν ἐφημερίδα. Γενικὰ τὴν ἐφημερίδα, θὰ λέγαμε τὴ φτωχομάνα ἐφημερίδα—φτωχομάνα τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, καὶ εἰδικότερα στὴν περίπτωση τοῦ Παλαμᾶ τὸ λιμάνι του, τὸ καταφύγιό του ὅταν ἦρθε ἀπὸ τὴν ἐπαρχία στὴν πρωτεύουσα χωρὶς κανένα στήριγμα οἰκονομικόν. Τότε αὐτὴ, ἡ φτωχὴ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα τὸν δέχτηκε, αὐτὴ τοῦ ἀνοίξε τὴν πόρτα τῆς καὶ τοῦ ἐξασφάλισε στοιχειώδεις ἔστω συνθήκες βιοτικῆς γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς ἀνάγκες του, γιὰ νὰ πάρει τὸ ξεκίνημά του. Πρόκειται γιὰ μιὰ συμπαράσταση θετικὴ ποὺ συνεχίζεται χρόνια, καὶ ποὺ θὰ ἦταν παράλειψη νὰ ἀποσιωπηθεῖ τῶρα ποὺ τόσοι λογοτέχνες πορουσιάζουν τὸν Παλαμᾶ ἀπ' ὄλες τὶς πλευρὰς τῆς προσωπικότητός του, μὲ ὄλα τὰ πνευματικὰ συστατικὰ του καὶ μὲ ὄλα τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα του. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δεσπόζουσες, τὶς γνωστὲς του μορφές—τοῦ Παλαμᾶ ποιητῆ, τοῦ Παλαμᾶ στοχαστῆ, τοῦ Παλαμᾶ κριτικοῦ, τοῦ Παλαμᾶ γλωσσοπλάστη, τοῦ Παλαμᾶ θεατρικοῦ συγγραφέα κλπ.—ὑπάρχει ἐπίσης καὶ μιὰ ἄλλη, ἡ μορφή τοῦ Παλαμᾶ δημοσιογράφου, ποὺ ἄσχετα μὲ τὸ ἂν ἔχει ἓνα περιορισμένο ἐνδιαφέρον ἐπαγγελματικόν, βιοποριστικόν, νομίζομε πῶς εἶναι κάτι τὸ ἀξιωματικόν, ἐπὶ τέλος καὶ σὰν ἓνας σταθμὸς τῆς ζωῆς του. Πάντως ὅσο κι' ἂν τὸ ποιητικόν του ἔργο ἐσχέπασε—ὅπως ἦταν ἄλλωστε φυσικόν—ὄλες τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις του, ὄλες τὶς ἄλλες ἀπασχολήσεις του, ἡμεῖς ποὺ ἀγαπᾶμε τὸ ἐπάγγελμά μας θὰ θυμίσομε, ὀφείλομε νὰ θυμίσομε τὸν Παλαμᾶ δημοσιογράφον, στὸν κόσμον ποὺ τὸν τιμᾶ. Κι' αὐτὸ ὀχι δέβχια γιὰ ν' ἀντιτάξωμε στὸν ποιητὴ τὸ δημοσιογράφον. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξάρωμε τὸ ἱστορικόν γεγονός ὅτι στὶς ἐφημερίδες βρῆκε τὸ πρῶτον πνευματικόν καὶ οἰκονομικόν ἀποκούμπι του ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, καὶ ὅτι δουλεύοντας στὶς ἐφημερίδες ἐπῆρε τὴν πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὸ κοινόν, τὸ πρῶτον βάπτισμα τῆς δημοσιότητος.

Ἀπὸ τὸ 1878 ποὺ ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στὴν Ἀθήνα, μαζί μὲ τὴν ποιητικὴ δραστηριότητά του ποὺ ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἔργο του, τὸν ἀπασχολεῖ καὶ ἡ δημοσιογραφία. Εἶναι δὲ εὐκολόν νὰ καταλάβει κανεὶς τί τὸν σπρώχνει στὴν ποιητικὴ δραστηριότητα καὶ τί στὴ δημοσιογραφία. Στὴν πρώτη ἡ κλίση του, τὸ ταλέντον του. Στὴ δευτέρα ἡ ἀνάγκη γιὰ νὰ ζῆσει, ἀκολουθώντας ἓνα ἐπάγγελμα προσοιτότερον, ποὺ τοῦ πῆγγαινε, μιὰ ποὺ προϋπέθετε μιὰ ἐκφραστικὴ ἱκανότητα στὸ γραπτὸ λόγον. Ἐργάστηκε—ὕστερα ἀπὸ τὸ «Ραμπαγᾶ» καὶ τὸ «Μὴ χάνεσαι»—στὴν «Ἀκρόπολι» τοῦ Γαβριηλίδου, στὴν «Ἐφημερίδα» τοῦ Κορμενηλά, στὸ «Ἄστυ», στὸ «Νέον Ἄστυ», στὸ «Ἐμπρός» τοῦ Καλαποθάκη ἀργότερα. Καὶ στὶς ἐφημερίδες ποὺ ἐργάστηκε δὲν ἔδινε μόνον φιλολογικὰ ἄρθρα, δὲν ἦταν μ' ἄλλα λόγια μόνον συνεργάτης φιλολογικός, τοῦ τύπου ποὺ διαμορφώθη στὴν ἐποχὴ μας. Ἐγραφε γιὰ διάφορα δημοσιογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος θέματα, μὲ ποικίλες ὑπογράφες, μ' ἓνα πλῆθος ψευδώνυμα, καθὼς βλέπει κανένας στὴν πολύτιμη βιβλιογραφία τοῦ ἀγαπητοῦ Γ. Κατσιμπαλή—ποὺ ἀναφέρομε τὸ ὄνομά του στὴ σημερινὴ ἐπιφυλ-

λίδα μας με την ίδια φιλική ευχαρίστηση που νιώθουμε όταν συναντάμε τον ίδιο στο δρόμο.

Ο Ξενόπουλος στο άρθρο του «Ο Παλαμάς από κοντά», που έδημοσίευσε σ' ένα ειδικό τεύχος της αφιερωμένο στον ποιητή ή «Νέα Έστια», το λέει καθαρά. «Όπου να πάρει τη θέση του στο Πανεπιστήμιο, που τον ανακούφισε σημαντικά, δεν είχε παρά το μισθό του συντάκτη στην «Έφημερίδα» του Κορομηλά, και μερικά άλλα έκτακτα έσοδα από έκτακτες συνεργασίες. Ήταν συντάκτης, «τακτικός» μάλιστα συντάκτης, όπως τον χαρακτηρίζει ή παραπάνω έφημερίς στην αναγγελία των γάμων του — που τη διατύπωσή της την διαβάσαμε στα «Παλαμικά» του άειμνηστου Ν. Βέη. Και ο Μήτσος Χατζόπουλος (ο Μπεσέμ) γράφοντας εκείνα τα χρόνια στο «Άστυ» για την οικογενειακή ζωή του Παλαμά, λέει ότι κάποτε που πήγε στο σπίτι του στις έννια το βράδυ, δεν βρήκε τον ποιητή. «...Ο Παλαμάς — έξηγει — δεν επέστρεψεν ακόμη, εργάζεται από το μεσημέρι εις την «Έφημερίδα», έχει ταχυδρομείον άπόψε, θα επιθεωρήση τόσας έφημερίδας ο ποιητής, θα μεταφράση, θα γράψη και θα πληρώση δλόκληρα χειρόγραφα...».

Άλλά μήπως έζησε από τις έφημερίδες στην πρώτη του έξόρμηση μονάχα ο Παλαμάς; Έζησαν τόσοι και τόσοι άνθρωποι των Γραμμάτων, στα παλαιότερα χρόνια, ζούν ακόμη και στα δικά μας, ή αν δεν ζούν σ' όλη την έκταση των αναγκών των από τις έφημερίδες, μιá φορά βοηθούνται ενισχύονται. Τονίζουμε αυτή τη σχέση γιατί δείχνει τι έχουν προσφέρει οι έλληνικές έφημερίδες στον τομέα του πνεύματος, μ' όλη τους τη φτώχεια. Δεν έλάβαιναν άπλως μέρος — οι σοβαρότερες — στους δύσκολους προοδευτικούς άγώνες της εποχής τους — δύσκολους άμα σκεφθεί κανένας πόσο ή άπερίγραπτη άμάθεια που επικρατούσε τότε στην Ελλάδα, διευκόλυνε τα κάθε λογής αντιδραστικά συνθήματα. Κατόρθωναν επίσης να δημιουργούν μιá πνευματική άτμοσφαίρα, που μέσα στο γονιμοποιό θάλλπος της έγινε ή έκκόλαψη των περισσοτέρων λογοτεχνών μας, εκείνων που εκπροσωπούν τα νέα έλληνικά Γράμματα.

Ο Παπαδιαμάντης, φτωχός, φοβερά πτωχός, κι' άνίκανος από ιδιοσυγκρασία να συλλάβει το οικονομικό νόημα, θα αντιμετώπιζε συντριπτικότερες δυσχέρειες, που δεν αποκλείεται να είχαν αντίκτυπο και στη συγγραφική διάθεσί του, αν δεν βρισκόταν ή έφημερίδα να του δώσει το καθημερινό, ό,τι χρειαζότανε στην καλογερική του ολιγάρχεια, για να μένει στην πρωτεύουσα και για να συνεχίζει το λογοτεχνικό του έργο. Άνήκε επί χρόνια στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, έκανε μεταφράσεις, έγραφε επιφυλλίδες, έδημοσίευε έορταστικά διηγήματα. Ο Άλέξανδρος Μωραϊτίδης — για να μη τον χωρίσουμε από τον Παπαδιαμάντη — έπέρασε επίσης από το επάγγελμα, κρατούσε μάλιστα τα πρακτικά της Βουλής.

Ο Παπαντωνίου, χρονολογικά σε συγκεντρωμένη, σε κανονική άπασχόληση και σε ποσότητα εργασίας — άς πούμε σε συνολικό αριθμό χειρογράφων — είναι πρώτ' άπ' όλα άνθρωπος των έφημερίδων, σ' εκείνες δοσιδικεί επαγγελματικά. Σ' εκείνες άπάγγιασε φτάνοντας από την ιδιαίτερη πατρίδα του, το Καρπενήσι, στην «Άκρόπολη» του Γαβριηλίδη, στην «Έφημερίδα των Συζητήσεων» του Δεληγιώργη, στο «Σκρίπ» του Κουσουλάκου όπου έγινε και άρχισυντάκτης μάλιστα, στο «Έμπρός» κατόπιν — την έφημερίδα που έλαβε την έντυπωσιακή για τότε άπόφαση να τον στείλη στο Παρίσι ανταποκριτή. Ο Νιρβάνας, αν και γιατρός του Ναυτικού, στις έφημερίδες έζησε, από τις στήλες τους, συγκεκριμένα από τις στήλες της «Έστίας» έκαμε ευρύτερα γνωστή τη λογοτεχνική του προσωπικότητα. Τον Ξενόπουλο τον θυμούνται όλοι οι συνάδελφοι, ακόμη κι' οι πιο νέοι, να μπαينوγκάινει με τον άργό, τον προσεκτικό θηματισμό του μύωπα, στα γραφεία των έφημερίδων όπου από χρόνια και χρόνια συνεργαζότανε. Ο Κονδυλάκης, ο Διαβάτης, δένεται με το «Έμπρός», εκεί έζησε, εκεί γέρασε. Ο Ουράνης, ο άλησμόνητος φίλος μας,

είχε ένα μακρότατο δεσμό με τις εφημερίδες. Ήταν δημοσιογράφος κοντά στον ποιητή, αλλά δημοσιογράφος με ευρύτατη καθιέρωση, πρώτα-πρώτα για τις έντυπώσεις του από τις ξένες χώρες που τόσο διαδαστήκανε και εξακολουθούν να διαβάζονται ακόμη στα βιβλία του Ουράνη, κι έπειτα για το μεγάλο ρεπορτάζ που έμπασε στις δημοσιογραφικές αποστολές του. Ο Φώτος Πολίτης — για να περιοριστούμε σε κείνους που δεν ζούν — δεν ανήκε μόνο στο θέατρο, όσο κι' αν οι υπηρεσίες που έχει προσφέρει σ' αυτόν τον τομέα θεωρούνται άπαράμιλλες. Ανήκε και στη δημοσιογραφία, πέρασε από διάφορες εφημερίδες, είχε το τραπέζι του στα γραφεία τους.

Το συμπέρασμα είναι ότι οι ελληνικές, ακριβέστερα οι αθηναϊκές εφημερίδες, με το να χρησιμοποιηθούν επί δλόκληρα χρόνια σαν πνευματικά αζυλα, έσωσαν τα ταλέντα της εποχής τους και τα βοήθησαν για να εξελιχθούν να πάρουν μια μέρα τη λογοτεχνική θέση τους. Γιατί κανένας δεν μπορεί να ξέρει αν και δίχως τη δική τους ενίσχυση θα κατόρθωναν, κι οι πιο προικισμένοι, να εκδηλωθούν και να επιβληθούν, σε μια χώρα όπου η έκδοτική οργάνωση δεν εξασφάλιζε στους νέους λογίους τις ευκολίες που υπήρχαν άλλοι, ούτε ο περιοδικός φιλολογικός τύπος παρουσίαζε το απαραίτητο πλάτος και την αναγκαία οικονομική σταθερότητα. Έτσι οι ίδιες οι συνθήκες του ελληνικού είου είχαν αναθέσει για πολύν καιρό στις εφημερίδες όλες τις πνευματικές αρμοδιότητες. Και κάτι άλλο. Τους έδωσαν ένα ρόλο «σχολείων εφαρμογής» των ικανοτήτων και των γνώσεων του άπειρου ακόμη λογοτέχνη, που επάνω στο χειρόγραφο τους έκανε την πρακτική του εκπαίδευση κι έσυνήθιζε στην κατεργασία του γλωσσικού υλικού.

Αυτές τις υπηρεσίες των εφημερίδων, τις αναμφισβήτητα μεγάλες — άσχετα με τις περιπτώσεις των λογίων που συνέβη να απορροφηθούν από το επάγγελμα — θελήσαμε να θυμίσουμε σήμερα, θυμίζοντας μια λησμονημένη περίοδο της ζωής του Παλαμά.